

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי
היחידה לשוויון בין המינים בחינוך

המרכז לחקר הפדגוגיה
שותפותיות אקדמיה-שדה
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מרכז אبحاث ودراسات تربوية
شراكات بين الاكاديمية وبين الحقل التربوي
جامعة بن غوريون في النقب

המרכז —
להוגנות
מגדרית
— בחינוך

הקול הוגן

הוגנות מגדרית בשיח כיתתי

לחשוב, לחלוק, לשתף

פרקטיקה לגיוון ההשתתפות בשיח הכיתתי

לחשוב, לחלוק, לשתף

גיוון ההשתתפות בשיח הכיתתי

רקע

מי משתתף ומי משתתפת בשיעור? איך נוצרות הזדמנויות לענות ולהביע רעיונות ודעות? שאלות אלו מובילות אותנו לחשוב על השיח בכיתה כמרחב חשוב ומרכזי ללמידה, הכולל גם הטיות שונות. הבדלים עמוקים התגלו בין תלמידים לתלמידות בהיקף ההשתתפות בשיעור, בדרכים לקבלת רשות הדיבור ובאיכות ההשתתפות. למשל, בדרך כלל, תלמידים משתתפים בשיעור יותר מתלמידות ונוטים להתפרץ ולקחת את רשות הדיבור הרבה יותר מתלמידות. תלמידות רבות חוששות לטעות, ולכן הן מבקשות את רשות הדיבור רק כאשר הן בטוחות לחלוטין בתשובה שלהן.⁷

הפרקטיקה "לחשוב, לחלוק, לשתף" (Think, Pair, Share) מייצרת הזדמנות לכל תלמידי הכיתה להשמיע ולהישמע, מרחיבה את היקף ההשתתפות של התלמידים והתלמידות, מעודדת קולות מקוריים ומגוונים וחשיפה לידע חדש ואף מקדמת תחושת מסוגלות. בעזרת הפרקטיקה נאט את הקצב, נאפשר זמן לחשוב בנפרד, לדון בזוגות או בקבוצה קטנה ולאחר מכן לשתף בקבוצה גדולה יותר. התלמידים והתלמידות ישמיעו את קולם במרחב קטן ובטוח, יזכו בזמן לחשוב ולפתח רעיונות, יעבדו את התשובה ולאחר מכן ישתתפו באופן מלא יותר בשיח הרחב בכיתה. יתר על כן, זו פרקטיקה שמטפחת מיומנויות הקשבה וחשיבה משותפת והיא מאפשרת לתלמידות שנוטות להימנע מלהשתתף בשל החשש לטעות – הזדמנויות להשתתף בשיח בכיתה.⁸

הדעה האישית שלי לגבי הפרקטיקה הזו זה שאני ממש אוהבת אותה, כי בסוף, כמו שאמרנו, אני לא יכולה לתת לכולם להשתתף, והפרקטיקה הזו באיזשהו מקום כן מאפשרת להביע את הקול שלי. אני אקבל הזדמנות להשתתפות בשיעור [...] זו הזדמנות טובה גם ללמוד אחד מהשנייה, ולשתף."

מורה שהשתתפה בצוות הפיתוח

הכלי

- א. תיאור והסבר על הכלי: הסבר על מהלך שיעור שבו משתמשים בכלי
- ב. התנסות בכלי: מנסים לנהל דיון על פי סדר השלבים שמציע הכלי
- ג. דיון במליאה: התבוננות משותפת ושיח במליאה על הממצאים

הנחיות ליישום הכלי

שלב א | חשיבה אישית

לאחר הצגת שאלה או נושא בכיתה ולפני דיון משותף, נקצה כמה דקות לחשיבה על תשובות, רעיונות או עמדות. אפשר להציע לתלמידים ולתלמידות לכתוב את תשובתם במחברת או על גבי לוח מחיק, כבסיס לדיון בהמשך.

7. Aukrust, 2008; Orner & Netz, 2021; Sadker & Zittleman, 2016.

8. Sharma & Saarsar, 2018.

שלב ב | שיחה בזוגות או בקבוצות קטנות

אחרי השהות לחשוב, נחלק את הכיתה לזוגות. התלמידים והתלמידות ישתפו זה את זה במחשבות, ברעיונות ובנקודת המבט שלהם. חשוב להקצות זמן מספיק לשלב זה (5–01 דקות לפחות), לעבור בין הזוגות, להקשיב ולהציג שאלות.

שלב ג | שיתוף במליאה

הדיון ייעשה על בסיס העבודה בזוגות ויכלול שאלות פתוחות בנושא השיעור, הצגת תוצרים של הזוגות, וכן שיח רפלקטיבי על השאלה: מה למדנו מהעבודה בזוגות?

דגשים למורה

— ניהול שיעור במתכונת של "לחשוב, לחלק, לשתף" מצריך מהמורה להפעיל שיקול דעת בכל אחד מהשלבים. ישנה חשיבות רבה לאופן צימוד הזוגות, להנחייתם וגם למועד ולאופן ניהול הדיון הרפלקטיבי (ראו בהרחבה).

— צימוד הזוגות מצריך שיקול דעת, להלן שלוש אפשרויות:

1. בחירת הזוגות תיעשה באופן חופשי על ידי התלמידים והתלמידות. **יתרון:** החלוקה מאפשרת תנאים נוחים לתלמידים ולתלמידות ומבססת תחושת ביטחון. כמו כן, עצם הבחירה מעודדת שיתוף פעולה ונעשית במהירות יחסית. **חסרון:** חלוקה לזוגות באופן חופשי עלולה להיות מושפעת מהטיות חברתיות ומגדריות.

2. בחירת הזוגות תיעשה על ידי המורה. **יתרון:** ניתן להישען על ידע קודם הנוגע לתלמידים ולתלמידות וליחסי כוח שונים בכיתה וליצור תנאים פוריים לשיתוף בזוגות. **חסרון:** הבחירה עלולה להיות מלווה בהתנגדויות שיפגעו בשיתוף הפעולה ובהשמעת הקול של התלמידים והתלמידות.

3. חלוקה לזוגות קבועים, על פי סדר ההושבה בכיתה. **יתרון:** החלוקה משמרת תחושת ביטחון, ושומרת על רצף וזרימה בשיעור. **חסרון:** לא תמיד סדר ההושבה מאפשר דיון פורה בין הזוגות.

להרחבה

נוסף להצעות ולמהלך המתוארים לעיל, אפשר להמשיך ולהעמיק בתהליך בכמה דרכים. להלן תמצאו המלצות והצעות עבור:

1. המשך התהליך הפדגוגי בכיתה בעקבות השימוש בכלי
2. עבודה ולמידה עם עמיתים ועמיתות בצוות החינוכי לאחר ההתנסות בכלי
3. שיח על היתרונות והחסרונות שעלו בתהליך הפיתוח והמחקר

1. המשך התהליך הפדגוגי בכיתה

אפשר ליישם את הפרקטיקה בשיעורים שונים ובתחומי דעת שונים. מומלץ להוביל שינוי באפשרויות השונות: למשל לשנות את הפרקטיקה של צימודי זוגות או לגוון את הדיון במליאה. בשלב השיתוף בזוגות, עלינו להיות פעילות בכיתה משום שההכוונה והמעורבות שלנו חשובות לקידום הדיון ולהנחיה. בזמן שאנחנו מסתובבות בין הקבוצות נוכל לבחור אם: רק להקשיב ולאסוף תשובות שנוכל להציף בדיון במליאה; לדייק את השאלה וההנחיות; לשאול שאלות מנחות שיכולות לקדם את הדיון של הזוג; להעלות שאלה נוספת תוך כדי הדיון בזוגות, בעקבות רעיונות שעלו באחת השיחות; להסביר או לאתגר את אחד הרעיונות שעולים בזוג ועוד.

בשלב הדיון במליאה אפשר לייצר שיח עשיר ומגוון באמצעות שאלת שאלות שונות, לשיקול דעתה של המורה. אפשר למשל לשאול שאלות המתאימות לדיון (למשל שאלות פתוחות הקשורות בתוכן השיעור) ושאלות אחרות הקשורות בתהליך העבודה (רפלקציה על תהליך העבודה: "משהו חדש שלמדת מבן/בת הזוג שלך?"). עם זאת, חזרה על אותה שאלה פתוחה יכולה לתרום לדיון עשיר, לפתח במליאה את הרעיונות שנדונו קודם בעבודה בזוגות, לאתגר אותם ולעיתים להכריע באשר לעמדות שונות.

בשלב הדיון הרפלקטיבי, המורה תחליט אם לקיימו מייד אחרי השימוש בפרקטיקה לראשונה, עוד באותו השיעור (הסמיכות מאפשרת שיתוף בחוויות ורעיונות כשהם עוד רעננים), או לדחות את הדיון הרפלקטיבי ולקיימו לאחר מספר התנסויות (בחירה כזו יכולה להעמיק את נקודת המבט והחוויה של התלמידים והתלמידות).

2. עבודה ולמידה עם עמיתים ועמיתות בצוות החינוכי לאחר ההתנסות בכלי

בשלב זה אפשר להעלות דילמות בנושאים כגון בחירת השאלה או המשימה המתאימה לעבודה עם פרטיקה זו, הבחנה בין שאלות פתוחות ופוריות לבין שאלות סגורות המתמקדות בדיווח.

דילמת הבחירה החופשית

התגלית מחלוקת הנוגעת לאופן קביעת הזוגות בעבודה השיתופית (בזוגות). למשל, כאשר תלמידים ותלמידות בחרו בעצמם נוצרו זוגות שהיו אחידים מבחינה מגדרית. מהם המחירים והרווחים בכל בחירה שלנו? האם בכלל יש בחירה חופשית, או שזו רק לכאורה בחירה חופשית? האם כדאי להתערב ולשבור את האחידות המגדרית של הזוגות המתגבשים? או שמא מוטב לאפשר לתלמידים חופש בחירה אף שבחירות כאלו נוטות יותר להיות מושפעות מיחסי כוח

וסטריאוטיפים מגדריים?

יישום הוגנות מגדרית בעבודה הקבוצתית

כיצד נבטיח שהדיון בזוגות יאפשר לכל תלמיד ותלמידה להשמיע את קולם? כאן ניכרת חשיבות תפקידה של המורה משום שללא התערבות שלה לא פעם ישועתקו יחסי הכוח.

3. שיח על היתרונות והחסרונות שעלו בתהליך הפיתוח והמחקר

מורות שהשתתפו בפיתוח ובמחקר ציינו הזדמנויות ואתגרים שחוו במהלך יישום הכלי בכיתה.

יתרונות השימוש בפרקטיקה

- הפרקטיקה יכולה "לשבור" דפוסי שיח כיתתיים הנהוגים בכיתה ולאפשר גם לתלמידים ותלמידות שלא תמיד משתתפים – להשמיע את קולם.
- ההתנסויות מלמדות שתלמידים ותלמידות הרגישו בנוח לשתף רעיונות בקבוצות קטנות.
- השהות מזמינה גם תלמידים ותלמידות שפחות בטוחים בעצמם להשתתף.
- הפרקטיקה מאפשרת יותר זמן לחשיבה ולפיתוח הרעיונות והתשובות (הפרקטיקה יכולה לסייע לביישנים יותר ולמי שיש להם עיכוב בעיבוד מחשבתי).
- הפרקטיקה מטפחת מיומנויות של הקשבה ושיח.
- הפרקטיקה מאפשרת להיחשף לידע חדש כמו עמדות של אחר, רעיונות מקוריים שעולים במליאה או אתגור הרעיונות בשיח.
- הפרקטיקה מאפשרת להעמיק ולפתח רעיונות במשותף.

חסרונות השימוש בפרקטיקה

- הפרקטיקה דורשת תכנון מוקפד מראש – הכולל חלוקה של הזוגות, ניסוח של המשימות האישיות ושל המשימות הזוגיות והכיתתיות.
- הפרקטיקה דורשת הקצאה של זמן מתוך השיעור, לעיתים על חשבון פעילויות ותכנים אחרים.
- הדיון בזוגות מתקיים לעיתים בזמן שיש רעש בכיתה, אי-סדר ואולי גם סטייה מנושאי הדיון.
- הפרקטיקה דורשת מהמורה לחלק את הקשב, ביטחון במיומנויות ניהול שיעור ועבודה בזוגות או קבוצות, וגם להכיל מידה מסוימת של אי-סדר בשיעור.

מקורות

Aukrust, V. G. (2008). "Boys' and Girls' Conversational Participation across Four Grade Levels in Norwegian Classrooms: Taking the Floor or Being Given the Floor?" *Gender and Education*, 20(3), 237–252.

Michaels, S. & O'Connor, C. (2012). *Talk Science Primer*. Cambridge, MA: TERC.

Orner, A. & Netz, H. (2021). "Taking, Begging, or Waiting for the Floor: Students' Social Backgrounds, Entitlement and Agency in Classroom Discourse". *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 1–17.

Sadker, M. & Sadker, D. (2010). *Failing at Fairness: How America's Schools Cheat Girls*. Simon and Schuster.

Sadker, D. M. & Zittleman, K. (2016). "Gender Bias: From Colonial America to Today's Classroom". In J. Banks & C. A. M. Banks (Eds.), *Multicultural Education: Issues and Perspectives*, 9th Ed. John Wiley & Sons. 81–98.

Sharma, H. L. & Saarsar, P. (2018). "TPS (think–pair–share): An Effective Cooperative Learning Strategy for Unleashing Discussion in Classroom Interaction". *International Journal of Research in Social Sciences*, 8(5), 91–100.